

राज्यातील शिक्षण पध्दतीचे अध्यापन, अध्ययन व परिणाम याचे बळकटीकरण (Strengthening Teaching-Learning And Results for States) STARS या जागतिक बँक अर्थसहाय्यित केंद्र पुरस्कृत प्रकल्पाची राज्यात अंमलबजावणी करण्यास मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०१९/प्र.क्र.४९/एसडी-६

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक- ११ फेब्रुवारी, २०२१

वाचा:

- १) सहसचिव, मानव संसाधन विकास मंत्रालय, भारत सरकार यांचे पत्र क्र.डी.ओ.नं.१५-४/२०१९-आयएस.१; दि.९मे, २०१९.
- २) संचालक, मानव संसाधन विकास मंत्रालय, भारत सरकार यांचे पत्र क्र.एफ.नं.१५-४/२०१९-आयएस.१; दि.३०ऑगस्ट, २०१९.
- ३) सचिव, शालेय शिक्षण व साक्षरता विभाग, शिक्षण मंत्रालय, भारत सरकार यांचे अ.शा. पत्र क्र. १५-८/२०२०-IS-८; दि. १३.११.२०२०.

प्रस्तावना:-

जागतिक बँकेद्वारे अर्थसहाय्य केल्या जाणाऱ्या राज्यातील शिक्षण पध्दतीतील अध्यापन, अध्ययन व परिणाम याचे बळकटीकरण (Strengthening Teaching- Learning and Results for States) (STARS) या प्रकल्पासाठी महाराष्ट्रासह एकुण सहा राज्यांची (हिमाचल प्रदेश, महाराष्ट्र, ओडीशा, राजस्थान, मध्यप्रदेश आणि केरळ) Performance Grading Index मधील कामगिरीच्या आधारे निवड करण्यात आली आहे.

समग्र शिक्षा अभियान कार्यक्रमाखाली पूर्व प्राथमिक ते इ.१२ वी या वर्गांमध्ये दर्जेदार शिक्षण देणे आणि अध्ययन निष्पत्तीमध्ये वाढ करणे, शिक्षकांच्या प्रशिक्षणाच्या पध्दतीत सुधारणा, मूल्यमापन पध्दतीत सुधारणा या बाबींचा समावेश सर्व पातळीवर करून शिक्षण क्षेत्रात मूलभूत सुधारणा करणे हे STARS प्रकल्पाचे उद्दिष्ट आहे. इयत्ता ६ वी वर्गापासून व्यवसाय शिक्षणाचे Strengthening and Upgradation करणे यांचा अंतर्भाव या योजनेखाली करण्यात आला आहे. सदर प्रकल्पाची राज्यात अंमलबजावणी करण्यास मा. मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली असून या अनुषंगाने शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय -:

जागतिक बँकेद्वारे अर्थसहाय्य केले जाणारा “राज्यातील शिक्षण पध्दतीचे अध्यापन, अध्ययन व परिणाम यांचे बळकटीकरण (Strengthening Teaching- Learning And Results for States) STARS हा प्रकल्प राज्यात राबविण्यास शासन मान्यता देत आहे.

१. **STARS प्रकल्पाची उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत:-**

- अ) पूर्व प्राथमिक विद्यार्थ्यांना दर्जेदार व आनंददायी शिक्षण देणे आणि नियमित व गतीशील प्रयत्नाने अध्ययन निष्पत्ती सुधारण्यावर भर देणे.
- आ) शिक्षकांचे प्रशिक्षण व शैक्षणिक गुणवत्ता सुधारण्यावर भर देणे, शैक्षणिक प्रशासकीय व्यवस्था पारदर्शक बनविण्यासाठी सर्वसमावेशक धोरण निश्चित करणे.
- इ) राज्यातील विद्यार्थ्यांची मूल्यांकन व्यवस्था सुधारणे.
- ई) शाळाबाह्य मुले, विशेष गरजा असणारी बालके, मुली आणि वंचित समुदायातील विद्यार्थी यांच्यावर विशेष लक्ष देणे व त्यांना शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहात आणणे.

१.१. **स्टार प्रकल्पामध्ये प्रगती श्रेणीकरण दर्शकानुसार (Performance Grading Index) खालील बाबींवर लक्ष केंद्रीत करण्याचे निश्चित करण्यात आले आहे :-**

i. **पूर्व प्राथमिक (Early Childhood) शिक्षणाचे सशक्तीकरण-**

अंगणवाड्यांना शक्यतो प्राथमिक शाळेच्या आवारात आणणे, आंगणवाडी सेविकांना व शिक्षकांना आनंददायी शिक्षण देता यावे यासाठी अभ्यासक्रम, अध्ययन साहित्याचा दर्जा निश्चित करणे, प्रशिक्षण देणे. पूर्व प्राथमिक शिक्षणामध्ये प्रायोगिक तत्वावर काही आदर्श शाळा सुरु करून त्याचा मोठ्या प्रमाणावर विस्तार करणे.

ii. **अध्ययन मुल्यांकन (assessment / tests) पद्धतीत सुधारणा करणे.**

अ) परीक्षा पद्धतीत सुधारणा करणे, प्रश्नांत सुधारणा करणे, आंतरराष्ट्रीय अध्ययन पद्धती कार्यक्रम (PISA-Program for International Student Assessment) च्या दृष्टीने शिक्षकांना प्रशिक्षण देणे, अध्ययनापूर्वीची तयारी, राष्ट्रीय फलनिष्पत्ती सर्वेक्षण (NAS) च्या आधारावर राज्य फलनिष्पत्ती सर्वेक्षण (SAS) करणे, इत्यादी.

ब) अभ्यासक्रम पद्धतीत सुधारणा - परीक्षा घेण्यासाठी स्वतंत्र कक्षाची निर्मिती, शिक्षकांच्या प्रशिक्षणाचे नियोजन करण्यासाठी परीक्षांचा मुल्यांकन आकडेवारीचा वापर, एकापेक्षा अधिक वर्गातील विद्यार्थ्यांना शिकविण्याबाबत असलेले आव्हान, विविध शाळा/परीक्षा मंडळाद्वारे परीक्षा पद्धतीत सुधारणा, शिक्षकांच्या प्रशिक्षणाचा दर्जा उंचावणे याशिवाय राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील शिक्षण क्षेत्रातील साध्य व मुल्यांकनाच्या पद्धतीचा अभ्यास करण्यासाठी “मुल्यांकन केंद्र” सुरु करण्याचे प्रस्तावित आहे.

iii. **शिक्षकांचा online व blended प्रशिक्षणाद्वारे विकास करणे व प्रशिक्षणावर प्रभावी सनियंत्रणासाठी स्वतंत्र Teacher Training Platform विकसित करणे.**

a. **शिक्षकांचा सर्वांगीण विकास :-**

माहिती व तंत्रज्ञान चा वापर करून अध्ययन पद्धतीमध्ये सुधारणा, SCERT, DIET / BRC द्वारे नियमित कालावधीनंतर शिक्षकांचे प्रशिक्षण व त्यांच्या ज्ञानाची तपासणी करणे, शिक्षकांचे प्रशिक्षणाच्या आधारावर Certification करणे.

b. शाळेच्या वर्गातील अध्ययन पध्दतीत सुधारणा :-

अध्ययन पध्दतीत सुधारणा करण्यासाठी उपाययोजना करणे. प्रत्येक मुलाच्या शैक्षणिक पातळीनुसार गरजा निश्चित करून त्यानुसार त्याला ठराविक शैक्षणिक पातळीवर आणणे व त्याचे संनियंत्रण करणे.

c. शाळेचे नेतृत्व :-

शाळेचे नेतृत्व करण्यासाठी आवश्यक ते नेतृत्व विषयक प्रशिक्षण देणे.

iv. शाळा ते काम/शाळा ते उच्च शिक्षण हे संक्रमण सुलभ करणे :-

मुलांना शिक्षण पूर्ण करून व्यवसाय सुरू करण्यासाठी कौशल्य प्राप्त करण्यासाठी आवश्यक ते व्यावसायिक प्रशिक्षण, यासाठी शिक्षकांचे आवश्यक त्या क्षेत्रात प्रशिक्षण.

कौशल्य विकास विभागाशी समन्वय साधून मुलांमध्ये व्यावसायिक होण्यासाठी Career Counselling करणे. त्यांना प्रशिक्षणानंतर वेगवेगळ्या औद्योगिक समुहात Internship उपलब्ध करून देणे.

v. प्रभावी प्रशासन व विकेंद्रीत व्यवस्थापन करणे:-

शिक्षकांची उपस्थिती, पारदर्शक निवड,नियुक्ती व बदली पध्दती, शाळांचे व शिक्षकांचे नियमित पर्यवेक्षण व तपासणी या सर्व बाबींचे संगणकीकरण करणे, शिक्षकांच्या सेवापुस्तकांचे तसेच शिक्षकांच्या प्रशिक्षणांच्या व्यवस्थापनासाठी तंत्रज्ञानाचा वापर करणे.

२.प्रकल्पाची अंमलबजावणी:-

समग्र शिक्षा अभियानाच्या एकात्मिक राज्य अंमलबजावणी सोसायटी (SIS) द्वारे STARS प्रकल्पाची राज्यस्तरावर अंमलबजावणी करण्यात येणार आहे. जिल्हा स्तरावरील निरीक्षणाची कामे जिल्हा शिक्षणाधिकारी यांच्याद्वारे केली जातील तर जिल्हाधिकारी/ मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद हे जिल्हा शिक्षण समितीचे प्रमुख असतील. सदर कार्यालय जिल्हाचा प्रकल्प विषयक वार्षिक कृती आराखडा आणि अर्थसंकल्प तयार करेल आणि प्रकल्पाची भौतिक आणि आर्थिक प्रगती यावर देखरेख ठेवेल.

समितीची रचना

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे नाव	पदनाम
१	जिल्हाधिकारी / मुख्य कार्यकारी अधिकारी	अध्यक्ष
२	शिक्षणाधिकारी माध्यमिक	सदस्य
३	प्राचार्य, जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था (DIET)	सदस्य
४	गट शिक्षणाधिकारी सर्व	सदस्य
५	केंद्रप्रमुख (२)	निमंत्रित सदस्य
६	प्राचार्य/मुख्याध्यापक प्राथमिक/माध्यमिक (३)	निमंत्रित सदस्य
७	शिक्षणाधिकारी प्राथमिक	सदस्य सचिव

४. राज्य विशिष्ट अनुदान (State Specific Grant)

निर्धारित ध्येय प्राप्त केल्यानंतर राज्यांना उत्तम कामगिरी करता यावी यासाठी केंद्राकडून राज्य विशिष्ट अनुदान देण्यात येईल व त्याचा वापर राज्य शासन शिक्षणाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी अभिनव उपक्रम राबविण्यासाठी करू शकेल. अनुदान अदा करण्यासाठीचे निर्देशक ठरविण्यासाठी शगुन, PMS आणि UDISE मधील राज्याच्या कामगिरीचा वापर केला जाईल.

या कार्यक्रमाखाली खालील बाबींसाठी अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

अ) पूर्व प्राथमिक शिक्षकांचे सक्षमीकरणासाठी पायाभूत सुविधा उपलब्ध करणे, अध्ययन साहित्य उपलब्ध करून देणे, तांत्रिक क्षमतेचे वृद्धीकरण करणे.

ब) मुल्यांकन पध्दतीत सुधारणा करण्यासाठी राष्ट्रीय स्तरावरील मुल्यांकनानुसार राज्याची कामगिरी तपासण्यात येईल. शिक्षक प्रशिक्षण व सतत नियमित मुल्यांकनाबाबत आकडेवारीचा वापर करण्याची क्षमता आणि वर्गामध्ये विविध उपक्रमाद्वारे करण्यात येणारे मुल्यांकन यासाठी निधी उपलब्ध करून दिला जाईल.

क) वर्ग अध्यापन सक्षमिकरण, शिक्षक आणि शाळा नेतृत्व विकास यासाठी शाळांवर परिणाम करणारे निर्देशांक, शिक्षण यंत्रणामधील कामाचा प्रभाव, SCERT, DIET यांची कामगिरी, यांचा ICT च्या अध्यापनात वापर, यासाठी या निधीचा उपयोग करता येईल.

ड) शाळा ते कामाद्वारे उच्च शिक्षणाकडे संक्रमण करण्यासाठी विद्यार्थ्यांचे मुल्यांकन, व्यावसायिक शिक्षण तसेच समुपदेशन,

इ) सुधारित सेवा पुरविण्यासाठी प्रशिक्षण व व्यवस्थापन विकेंद्रीकरण, प्रशासकीय व शैक्षणिक माहिती व्यवस्थापन.

५. वित्तीय व्यवस्थापन:-

समग्र शिक्षा अभियानाच्या प्रशासकीय व वित्तीय व्यवस्थापनाचाच वापर स्टार प्रकल्पासाठी केला जाणार आहे. त्यासाठी सहभागी राज्यांनी शालेय स्तरावर निधी उपलब्ध करून देण्यासाठी PFMS च्या पध्दतीचा वापर करणे अनिवार्य आहे.

योजनांखालील खरेदी जागतिक बँकेच्या खरेदी नियमानुसार करण्यात येईल. खरेदीबाबतचे मार्गदर्शनसुध्दा केंद्र शासनाकडून वेगळ्याने निर्गमित केले जातील.

६. प्रकल्पाचा कालावधी:-

७. सदर योजनेसाठी नवीन लेखाशिर्ष (बाह्यसहायित प्रकल्प) उघडण्यात येणार असून त्यासाठी स्वतंत्र शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येईल.

८. सदर शासन निर्णय निजोजन विभाग अनौ. सं. क्र. ४०/१४७१; दि.२९.०१.२०२० अन्वये प्राप्त झालेल्या सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

९. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२१०२१११७२२५०७६२१ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(राजेंद्र पवार)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :

- १) मा.राज्यपाल यांचे खाजगी सचिव
- २) सभापती / उपसभापती, महाराष्ट्र विधानसभा
- ३) अध्यक्ष / उप अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानपरिषद
- ४) मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव
- ५) मा.उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव
- ६) विरोधी पक्षनेता, विधानसभा
- ७) विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद
- ८) मा.मंत्री, शालेय शिक्षण यांचे खाजगी सचिव
- ९) मा.राज्यमंत्री, शालेय शिक्षण यांचे खाजगी सचिव
- १०) आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ११) राज्य प्रकल्प संचालक, समग्र शिक्षा अभियान, चर्नी रोड, मुंबई
- १२) शिक्षण संचालक (प्राथमिक/माध्यमिक/उच्च माध्यमिक), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १३) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १४) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- १५) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) १/२ महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/ नागपूर
- १६) महालेखापाल (लेखा परीक्षा) १/२ महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/ नागपूर
- १७) संचालक, महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (विद्या प्राधिकरण), पुणे.
- १८) सर्व शिक्षण उपसंचालक
- १९) सर्व शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक / माध्यमिक) / शिक्षणाधिकारी म. न.पा.
- २०) सहसंचालक, लेखा व कोषागारे, संगणक कक्ष, नवीन प्रशासकीय भवन, मुंबई.
- २१) सर्व जिल्हा कोषागारे,
- २२) अवर सचिव/कक्ष अधिकारी (व्यय-५/अर्थ), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २३) अवर सचिव (अर्थसंकल्प), शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- २४) निवड नस्ती, एसडी-६.